

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

♣ NEREDEYİM? BUL BENİ

Bir yeri bulmak ya da nerede olduğunu tarif edebilmek için yönlerden yararlanırız. **Yön**, herhangi bir yerin bilinen başka yerlere göre nerede olduğunu belirtir. Yönlerin belirlenmesinde **güneşin doğuşu** ve **batışı** dikkate alınır. Güneş'in doğduğu taraf **doğuyu**, battığı taraf **batıyı** gösterir. Bunları dik kesen yönler, **kuzeyi** ve **güneyi** gösterir. Bunlar ana yönlerdir. Belirtmek istediğimiz herhangi bir yer, her zaman ana yönlerle gösterilemez. Bu durumda ara yönlerden yararlanırız. **Ara yönler, ana yönlerin arasındaki açının tam ortadan bölünmesiyle belirlenir.** Bunların adları, ana yönlerin adlarının birleştirilmesiyle ifade edilir. Buna göre **kuzeydoğu, kuzeybatı, güneydoğu ve güneybatı** olmak üzere dört ara yön vardır. Şimdi yön bulma yöntemlerinin başlıcalarını öğrenelim!

1) GÜNEŞİN KONUMUNA GÖRE YÖN BULMA

Yönümüzü Güneş'ten yararlanarak bulabiliriz. Bunun için sabahleyin ayakta durup sağ kolumuz Güneş'in doğduğu yönü gösterecek şekilde kollarımızı açmamız yeterlidir. Bu durumda sağ kolumuz doğu, sol kolumuz batı yönünü gösterir. Yüzümüzü döndüğümüz taraf kuzey, arkamız ise güneydir.

2) ÇUBUK İLE YÖN BULMA

Güneşli bir günde düz bir çubuk ile de yön bulabiliriz. Çubuk yöntemine göre güneşli bir günde yere dikilen çubuğun gölgesi izlenir. Öğle vaktinde çubuğun gölge boyu en kısa seviyesindedir. Çubuğun gölgesinin en kısa olduğu öğle vaktinde gösterdiği yön kuzeydir. Kuzeyi bulduğumuz zaman diğer yön- leri de kolaylıkla bulabiliriz.

3) CAMİ MİNARELERİNE BAKARAK YÖN BULMA:

Minarelerde şerefe kapıları **GÜNEYE** bakar.

4) MEZAR TAŞLARINA GÖRE YÖN BULMA:

Müslüman mezarlarında baş taraf **BATIYI**, ayaklar **DOĞUYU**, yüz ise **GÜNEYİ** gösterir. Hristiyan mezarlarının baş tarafı **GÜNEYİ** gösterir.

5) YOSUNLARDAN YARARLANMA

Ülkemizde ağaçların, taşların kuzey tarafı fazla güneş ışığı görmediği için daha nemli olur. Bu nemli bölümlerde yosunlar oluşur. Ağaç ve taşların yosunlu tarafı bize kuzeyi gösterir.

6) PUSULA İLE YÖN BULMA

Yönleri belirlemenin en doğru ve kolay yöntemi, pusula kullanmaktır. Pusula; saate benzeyen, üzerinde hareketli bir ibre bulunan araçtır. Bu ibrenin koyu renkli ucu daima kuzeyi gösterir.

7) KUTUP YILDIZINDAN FAYDALANARAK YÖN BULMA:

Kutup Yıldızı'nı gördüğümüzde önümüz **KUZEY**, arkamız **GÜNEY** yönünü gösterir. Kutup Yıldızı şu şekilde bulunur: Büyük Ayı ve Küçük Ayı yıldız kümeleri bulunur. Bu yıldız kümeleri diğerlerine göre geometrik bir diziliş gösterirler. Büyük Ayı Yıldız Kümesi'nin 6. ve 7. yıldızları doğrultusunda çizilecek çizgi (takip edilecek doğrultu) ve bu iki yıldızın arasındaki mesafenin 5 katı kadar ötesinde daha büyük ve daha parlak bir yıldız bulunur. İşte bu Kutup Yıldızı'dır. Kutup Yıldızı aynı zamanda Küçük Ayı Yıldız Kümesi'nin de 1. yıldızıdır.

8) SAAT İLE YÖN BULMA: Güneşli bir günde mekanik saat yardımıyla (akrep ve yelkovanlı saatler) yön bulunabilir. Saatin akrebi Güneşe döndürülür. Saatin 12 rakamı ile akrebin oluşturduğu açının açıortayı **GÜNEY – KUZEY** hattıdır. Güneş tarafı **GÜNEY** yönünü gösterir.

9) KARINCA YUVALARI İLE YÖN BULMA:

Doğada gezerken karşımıza çıkabilecek karınca yuvaları da yönleri bulmamızda bize yardımcı olabilir. Karınca yuvalarının ağzında küçük bir toprak yığını vardır. Karıncaların yer altından çıkardıkları bu toprak yığının büyük bölümü yuva girişinin kuzeyinde yer alır. Yuvanın ağzı ise güney yönüne bakar.

10) GPS TEKNOLOJİSİ

Teknolojinin gelişmesiyle hayatımıza giren yön bildirme cihazları ile tam olarak nerede olduğumuzu söyleyebiliriz. **GPS** (Küresel Yön Bulma Sistemi) adı verilen ve elde taşınabilen alet (navigasyon aleti) yardımı ile alıcı, uzaydaki uydulardan sinyaller almaktadır. Bu sinyaller bulunduğumuz yeri veya gideceğimiz yeri bulmamızı sağlar.

♣ KROKİ ÇİZİYORUM

Kroki yaşadığımız yeri kolayca tanımamızı ve adresleri kolayca bulmamızı sağlar. Krokide geometrik **şekiller**, **semboller** ve **çizgiler** kullanabiliriz. Kroki çizerken çizeceğimiz alanı tıpkı bir kuş gibi tepeden gördüğümüzü hayal ederiz. Bu bakış açısına **kuş bakışı** denir. **Kroki** bir yerin kuş bakışı görünüşünün kabataslak küçültülerek kağıt üzerine çizilmesiyle elde edilir."

Krokide herkes tarafından bilinen caddelere, sokaklara, önemli yapılara ve doğal varlıklara yer verilir. Krokide göstereceğimiz yapılar ve doğal varlıkları ifade etmek için semboller kullanabiliriz. Bu sembollerin ne anlama geldiğini işaretler bölümünde açıklayabiliriz.

♣ **YAŞADIĞIM ÇEVRE**

Doğal çevre, insan etkisi olmadan oluşmuş ortamdır. Soluduğumuz hava, içtiğimiz su, ektiğimiz toprak, ormanlarımız, dağlarımız, denizlerimiz, göllerimiz doğal çevremizdir. İnsan, hayvan ve bitki toplulukları doğal çevrenin canlı varlıklarıdır. Hava, su, toprak, yer altı kaynakları da doğal çevrenin cansız varlıklarıdır.

Yaşadığımız çevre doğal çevrenin bir parçasıdır. Ancak yaşadığımız çevrede hem doğal hem de beşeri unsurlar vardır. Çevremizde kendiliğinden var olan unsurlara **doğal unsurlar** denir. Dağlar, nehirler, denizler doğal unsurlardır. **Beşeri unsurları** ise insanlar ihtiyaçlarını giderebilmek için doğayı değiştirerek ortaya çıkarmışlardır. **Örneğin** insanların doğal bir unsur olan akarsular üzerine yaptıkları köprüler, barajlar birer beşeri unsurdur.

♣ **YARIN HAVA NASIL OLACAK?**

Hava olayları gün içerisinde değişiklik gösterebilir. Havada meydana gelen yağış, rüzgar, sıcaklık gibi meteoroloji ile ilgili olaylara **hava olayları** denir. **Hava durumu** ise bir yerdeki hava olaylarının kısa süre içinde gösterdiği durumdur. Havanın yarın nasıl olacağını hepimiz merak ederiz ve bu konuda **hava durumu raporlarına** güveniriz.

Radyo, gazete, televizyon ve internette verilen **hava raporları** bize havanın nasıl olacağını bildirir. **Dışarı çıkarken** nasıl giyineceğimize hava raporunu göz önüne alarak karar veririz. Hava durumu tahminleri günümüzü planlamamıza yardım eder. Özellikle **çiftçiler, yol onarımında** çalışanlar, **pilotlar, balıkçılar** gibi açık havada çalışanlar açısından çok yararlıdır. Kar, dolu, sel gibi ağır hava koşulları bekleniyorsa yetkililer uyarılarda bulunur. Böylece insanlar gerekli tedbirleri alırlar.

Hava durumu bilgilerine, uydular aracılığı ile meteoroloji istasyonlarında yapılan ölçümler sayesinde ulaşılır. **Meteoroloji**, atmosferdeki hava olaylarını inceleyen bir bilimdir. Bu bilim dalında çalışan kişilere de **meteorolog** denir. Uzmanlar **meteoroloji istasyonlarından** ve **uzaydaki uydulardan** gelen bilgileri toplar. Bunlara dayanarak **meteoroloji haritaları** yaparlar.

Bu haritalar yardımıyla yapılan hava tahminleri birkaç gün içinde havanın nasıl olacağını bilmemizi sağlar. Hava durumu açıklanırken **bulutlu, güneşli, yağmurlu, kar yağışlı, sisli, rüzgarlı** gibi ifadeler kullanılır.

Yaşadığımız yerin hava durumu ile ilgili bazı bilgilere kendimiz de ulaşabiliriz. Gün içerisinde hava olaylarını gözlemleyip kaydedebiliriz. **Termometre ile sıcaklığı** belli aralıklarla ölçüp gün içerisindeki değişimi tespit edebiliriz.

Hava olaylarını ifade ederken çeşitli semboller kullanılır. Aşağıdaki sembolleri inceleyiniz.

♣ **ŞAVŞAT'I TANIYORUZ**

Önce Şavşat'ın nerede olduğunu birlikte bulalım. Bunun için **haritalardan** yararlanabiliriz. **Bir yere ulaşmak** veya **bir yer** hakkında bilgi almak istediğimizde haritalar bizim yardımcımızdır. Haritalar dünyayı ve ülkeleri tanımamızı, yaşadığımız bölge ve yerler hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Harita özellikle **ulaşım alanında** sıkça kullanılmakta olup sürücüler için bir yol göstericidir.

İdari haritalarda ülkemizin komşularıyla olan **sınırlarını, il ve ilçe sınırlarını** görürüz. Türkiye idari haritasından Şavşat'ı bulabilirsiniz. Şavşat Artvin'in bir ilçesidir. Artvin ise ülkemizin kuzeydoğusunda Karadeniz kıyısında yer alır. Komşu ülke Gürcistan'a sınırı vardır.

İdari haritalardan farklı olarak **yer şekillerinin gösterildiği fiziki haritalar** vardır. Bu haritalarda **dağları, ovaları, gölleri, vadileri, ırmakları** görebiliriz. Türkiye fiziki haritasını incelediğimizde Şavşat'ın Karçal ve Yalnızçam Dağları'yla çevrili yüksek bir yer olduğunu görebiliriz.

♣ AFETLERE KARŞI ÖNLEMLERİM

SEL

Sel, sürekli yağan yağmur veya eriyen karın etkisiyle taşan bir su kaynağının sebep olduğu su taşkını olarak tanımlanabilir.

Yağış miktarı, dere yataklarının ıslah edilmemesi ve buraların yerleşime açılması gibi nedenler **sel ve taşkınlara** yol açmaktadır.

Ne yapılabilir: Doğal bitki örtüsü korunmalıdır. Seli önlemek için barajlar su kanalları yapılmalıdır. Binalar akarsulardan uzak yerlere yapılmalıdır.

HEYELAN (TOPRAK KAYMASI)

Bazen aşırı yağışlar olduğunda eğimli yamaçlardaki toprak kayar. Bu duruma **heyelan** denir. Daha çok killi toprağın olduğu ve ağaçlandırılmamış yamaçlarda olur. Yolları kapatır, evleri sürükler.

Neler yapılabilir: Eğimli yamaçlar ağaçlandırılmalıdır. Destek duvarları yapılmalıdır. Binalar yamaçlara yapılmamalıdır.

ÇIĞ DÜŞMESİ

Çığlar çok dik bir yamaçta fazla miktarda kar birikmesi sonucu oluşur. Güçlü rüzgarlar hatta yüksek bir ses bile karın yamaçtan kopup **çığ şeklinde düşmesine** neden olabilir. Çığ yolları kapatır, bazen de bütün bir köyün kar altında kalmasına neden olabilir. Çığ, ülkemizde en fazla **Doğu Anadolu Bölgesi**'nde görülür. Bunun nedeni kar yağışlarının fazla olmasıdır.

Neler yapılabilir: Yamaçlar ağaçlandırılmalı, çığın hızını azaltan bariyerler yapılmalıdır. Yamaçlarda biriken karlar kontrollü olarak düşürülmelidir.

EROZYON (Toprak Sürüklenmesi)

Sel suları ve rüzgârlar tarafından aşındırılarak taşınan toprakların barajlara, göllere ve denizlere biriktirilmesine **EROZYON** denir.

Yurdumuz yarı kurak bir iklime sahip olduğu için önemli bir kısmı bitki örtüsünden yoksundur. Aynı zamanda yurdumuz çok engebeli bir araziye sahiptir.

Bunlardan dolayı ülkemizde çok şiddetli erozyon meydana gelmektedir. Sağanak yağışlar, orman ve otlakların tahribi ile arazilerin yanlış kullanımı da erozyonu artıran faktörlerdendir.

ORMAN YANGINI

Orman yangını, doğal ya da beşeri nedenlerden dolayı ortaya çıkan, ormanların kısmen veya tamamen yanmasına verilen addır.

Yıldırım düşmesi, yanardağ patlaması ve yüksek sıcaklık gibi doğal etkenlerden çıkan yangınlar olduğu gibi sigara, şişe ve cam parçalarının atılması, bilinçsiz ateş yakma (anız yakma, bağ bahçe temizliği vb.) gibi insani ihmaller de orman yangınlarına neden olur.

- ✓ Orman yangınları, ekolojik dengeye de zarar verir.
- ✓ İklim değişikliği ve kuraklık orman yangınlarının başlıca sonuçlarındandır.
- ✓ Özellikle uzun süre yağmur yağmayan yaz aylarında orman yangınlarında büyük bir artış görülür.

Ülkemizde iki çeşit orman yangını türü vardır.

Bunlar **örtü** ve **tepe** yangınlarıdır.

Örtü yangını, orman toprağını örten ot, çayır, fidan, yaprak ve fidanların yanmasıyla meydana gelir.

Tepe yangını ise ağaçların tepelerini de yakarak devam eden yangın türüdür.

En tehlikeli yangın türüdür.

NEDENLERİ:

- Ormanda veya tarlalarda bilinçsizce ateş yakılması
- Özellikle piknik alanlarında yakılan ateşin söndürülmeden bırakılması
- Sigara izmaritlerinin ya da kibritlerin söndürülmeden yere atılması
- Cam ve cam kırıklarının ormana atılması
- Terör amacıyla ormanların yakılması
- Yabani hayvanları uzaklaştırmak için ateş yakılması
- Yerleşim yeri veya tarla genişletmen için ateş yakılması
- Yol yapmak amacıyla ateş yakılması

Orman Yangınlarını Önlemek İçin Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar:

- ✚ Ormanlara cam ve cam kırığı atılmamalıdır.
- ✚ **Çünkü;** bu cam kırıkları güneş ışığını büyüteç gibi bitki örtüsüne çekmektedir.
- ✚ Zamanla ısınan çimen tutuşarak alev alır.
- ✚ Bu da orman yangınlarına neden olur.

- ✚ Piknik alanlarında mangal ateşini söndürdükten sonra külleri dökünüz.
- ✚ Sigara izmaritini söndürmeden yerlere atmayınız.
- ✚ Halk bilinçlendirilmeli ve bu konu hakkında görevli kişiler ve çevre örgütleri tarafından seminerler ve konferanslar düzenlenmelidir.
- ✚ Olası bir orman yangınıyla karşılaştığınızda **110 yangın ihbar** hattını arayınız.

DEPREM

Depremler, yeryüzünün çok şiddetli ani ve anlık hareketleridir. Yer kabuğunun kırılıp yer değiştirmesiyle ya da yanardağ faaliyetleriyle oluşur. Çok büyük depremler bütün bir şehri sarsarak yerle bir edebilir.

Neler yapabiliriz: Ülkemizde **en fazla meydana gelen afet** depremdir.

Deprem Öncesinde Yapılması Gerekenler:

- Binanızın depreme dayanıklılığının kontrol edilip edilmediğini öğreniniz.
- Aile bireyleri ile deprem sırasında nasıl davranacağınızı konuşunuz.
- Yere yatma, başını koruma ve bir şeye tutunmayı öğreniniz.
- Kitaplık, yüksek mobilya gibi kolay devrilebilir eşyalar ile ağır eşyaları duvarlara veya döşemeye sıkıca bağlanıp bağlanmadığını kontrol ediniz. Eşyalarınızı üzerinize düşmeyecek şekilde yerleştiriniz.
- Deprem çantasını ailenizle birlikte hazırlayınız.

Deprem Çantasında Bulunması Gerekenler:

- * Çadır * Battaniye * Giysi * Su * İlaç * Konserve * Çakmak
- * Düdük * Yağmurluk * Islak Mendil * Kıymetli Evraklar (Tapu, kimlik, vs.)
- * Çok Amaçlı Çakı * El Feneri * Pil * Tuvalet Kağıdı * İlk Yardım Çantası
- * Para * Ayakkabı * Radyo
- Bir insanın temel ihtiyaçlarını kapsayan bu deprem çantasına ihtiyaçlarınıza göre eklemeler yapabilirsiniz. **Ancak çantanızdaki pil, yiyecek, su gibi malzemelerin sürelerini de takip etmeyi unutmayın.** Deprem çantasındaki ürünlerin raf ömrünü takip etmenin yanında mevsim değişikliklerini de göz önünde bulundurabilirsiniz

Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler:

- Bina içinde iseniz deprem sırasında sakın olup cesaretinizi toplayınız ve koşmayın.
- Sağlam bir masa, sıra, mobilya yanına çömelerek başınızı koruyunuz. Pozisyonunuzu sallantı duruncaya kadar değiştirmeyiniz.
- Bina içinde kalınız. Tiyatro, okul gibi kalabalık yerlerde iseniz kesinlikle panikle merdivenlere, asansörlere koşmayınız.
- Bina dışında iseniz binalardan dökülecek yıkıntı ve camlardan, elektrik direk ve tellerinden uzakta, güvenli bir yerde depremin durmasını bekleyiniz.
- Köprüler, üst geçitler, tünellerden uzak durunuz. Eğer mümkünse ağaçlar, direkler, enerji nakil hatlarından uzakta kalınız.

Deprem Sonrasında Yapılması Gerekenler

- Büyük bir depremden sonra artçı depremler mutlaka devam edecektir. Bu depremlere karşı hazırlıklı olunuz
- Özellikle ilk üç gün içerisinde yetkililer izin vermedikçe sağlam evlerinize dahi girmeyiniz. Aile bireylerinizi bir arada tutunuz ve açık bir yerde bekleyiniz
- Varsa yaralılara ilk yardım yapınız.
- Evinizi veya binanızı terk ederken kıymetli eşyalarınızı, kalın giyecek, battaniye gibi eşyaları yanınıza alınız . Kalın ayakkabılarınızı giyiniz, biraz yiyecek ve içme suyu alınız.
- Enkaz ve yıkıntılar arasında, cadde ve sokaklarda gelişigüzel dolaşmayınız